

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Tomasza Chajdugi

**pt.: Zarządzanie pracą i bezpieczeństwem pracy osób niepełnosprawnych w świetle
optymalizacji doposażenia technicznego**

1. Podstawa formalna opracowania recenzji

Recenzję rozprawy doktorskiej mgr. Tomasza Chajdugi na temat: „Zarządzanie pracą i bezpieczeństwem pracy osób niepełnosprawnych w świetle optymalizacji doposażenia technicznego” przygotowano na podstawie decyzji Rady Naukowej „Nauki o zarządzaniu i jakości” Politechniki Częstochowskiej z dnia 29.11.2022 r. Pismo R-WZ-BODN-510-1/2021 z dn. 30.11.2022 roku wystosował Kierownik dyscypliny naukowej „Nauki o zarządzaniu i jakości” dr hab. Agata Mesjasz – Lech, prof. PCz.

2. Ogólna charakterystyka zawartości rozprawy

Przedstawiona do recenzji praca doktorska mgr. Tomasza Chajdugi powstała pod kierunkiem Pani dr hab. inż. Doroty Klimeckiej-Tatar, prof. PCz, pełniącej w przewodzie doktorskim obowiązki promotora oraz Pani dr inż. Manueli Ingaldi – promotora pomocniczego.

Praca liczy łącznie 189 stron. Składa się ona ze wstępu, w którym podano motywację napisania pracy, sprecyzowano lukę badawczą, przedstawiono cel pracy, hipotezy i prezentację zawartości rozdziałów pracy oraz 5 rozdziałów, podsumowania z wnioskami i bibliografii. W pracy zamieszczono 44 rysunki oraz 46 tabel i 3 załączniki. Uzupełnieniem pracy są zamieszczone na stronach 174 – 179 spisy rysunków i tabel. Zestawienie literatury (bibliografii) obejmuje 169 pozycji reprezentatywnych dla tematu dysertacji, z tego ok 77% pozycji w języku angielskim i 7 autorstwa lub współautorstwa Autora rozprawy.

Analizując strukturę pracy uwidocznioną w spisie treści daje się odczuć panowanie Doktoranta nad prezentowaną materią teoretyczną i empiryczną. Stąd też strukturę rozprawy doktorskiej uznaję za poprawną.

W kwestii tematyki praca poświęcona jest zagadnieniu w pełni aktualnemu, wpisując się w co prawda nieliczne, ale prowadzone w wielu ośrodkach krajowych i zagranicznych badania związane z poszukiwaniem kluczowych elementów zarządzania pracą osób z niepełnosprawnościami. W myśl Autora elementy te dają szansę na długofalową współpracę przedsiębiorstwa z takimi osobami, a wyodrębnienie determinant umożliwić może zatrudniającemu te osoby przedsiębiorstwu osiągnięcie dodatkowej przewagi konkurencyjnej (potencjalnie) ze względu na wysoki poziom różnorodności pracowników, ich doświadczeń i umiejętności rozwiązywania problemów czy radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Elementy te mogą mieć potencjalny wpływ na następujące aspekty, takie jak:

- zmniejszenie fluktuacji pracowników,
- zmniejszenie długookresowych kosztów pracowniczych,
- wzrost produktywności,
- przyczynienie się do zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstwa, zmiany w portfolio produktów (usług) przedsiębiorstwa i ich dostosowanie do segmentu nabywców z niepełnosprawnościami,
- zmianę stylu zarządzania,
- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa pracy,
- wzrost nowoczesności metod produkcji,
- uzyskanie efektu synergii dzięki zastosowaniu nowoczesnych technologii w pracy osób z niepełnosprawnościami,
- ogólny wzrost efektywności przedsiębiorstwa.

Na tym tle trudno odszukać aktualne badania, które obrazowałyby sposób zarządzania pracą osób z niepełnosprawnościami oraz wykazywałyby wpływ pracy tych osób na konkurencyjność przedsiębiorstw. Zdecydowana większość publikacji wskazuje na stricte społeczny sens zatrudniania takich osób. Należy się jednak domyślać, że możliwe są też inne niż dopłaty powody ekonomiczne, dla których warto zatrudniać osoby z niepełnosprawnościami. W te prace wkomponowuje się właśnie przedstawiona do recenzji praca doktorska.

Struktura i strona formalna tej pracy są poprawne. Praca napisana jest dobrym językiem naukowo-technicznym.

3. Ocena wyboru tematu pracy, jej zakresu, celów i metod badawczych

Tematyka rozprawy doktorskiej pt. Zarządzanie pracą i bezpieczeństwem pracy osób niepełnosprawnych w świetle optymalizacji wyposażenia technicznego jest istotna zarówno z naukowego jak i praktycznego punktu widzenia. Pozyskanie nowej wiedzy pozwoliło na wykorzystanie jej w nowoczesnym wyposażeniu technicznym. Dlatego też podjęcie realizacji tematu pracy doktorskiej z tego zakresu przez mgr. Tomasza Chajdugę jest bardzo cenne. Co ważne, Autor w wyniku przeprowadzonych badań zauważył też niepowszechną rzeczywistość o stanowiskach pracy oferowanych osobom z niepełnosprawnościami w Polsce. Fakt posiadania jakiegokolwiek niepełnosprawności skutecznie minimalizuje takiej osobie szansę na znalezienie ambitnej i rozwijającej pracy. Równie negatywnym jest niewielkie, zaangażowanie pracodawców do przystosowania stanowiska pracy do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Dlatego należy podkreślić dużą rolę technologii wskazanej w rozdziale 2 tej dysertacji, który zawiera omówienie wybranych aspektów otoczenia technologicznego, porównanie możliwych zastosowań wybranych rozwiązań technologicznych o znaczącym potencjalne do ułatwiania funkcjonowania osobom z niepełnosprawnościami oraz szczegółową i wielowymiarową analizę potencjału wybranych rozwiązań technologicznych do wspierania takich osób.

Celem głównym pracy była analiza sytuacji rynku pracy osób z niepełnosprawnościami z punktu widzenia różnych zainteresowanych, zarówno pracodawcy, jak i samych osób z niepełnosprawnościami. Z kolei celem użytecznym pracy było wskazanie kluczowych elementów (tzw. „dobrych praktyk”) z zakresu zarządzania, które generują konkurencyjność przedsiębiorstw oraz pozwalają uzyskać, wnoszoną z udziałem osób z niepełnosprawnościami, wartość dodaną dla klientów, np. wynikającą ze spersonalizowanego wyposażenia stanowisk pracy dla osób z niepełnosprawnościami.

W ramach pracy doktorskiej Autor określił dwa podmioty badań:

- 1) Pierwszym podmiotem działań badawczych były osoby z niepełnosprawnościami.
- 2) Drugim podmiotem badań były wybrane (w sposób celowy, tj. nielosowo) przedsiębiorstwa, w których zatrudnia się takie osoby.

Przedmiotem analizy były czynniki związane z niepełnosprawnością oraz ich potencjalny wpływ na generowanie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw.

Doktorant w oparciu o przeprowadzone studia literaturowe i analizę uzyskanych wyników badań własnych przeprowadzonych w latach 2021-2022, postawił następujące 3 hipotezy rozprawy:

H1: Dofinansowanie do kursu specjalistycznego lub nowoczesnej protezy dla osoby z niepełnosprawnością może stanowić potencjalny motywator do pracy.

H2: Obecność (praca) osób z niepełnosprawnościami w przedsiębiorstwie może przyczynić się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstwa.

H3: Motywacja do pracy osób z niepełnosprawnościami może w większości wynikać z czynników o charakterze pozafinansowym.

Hipotezy te uznaję za poprawne.

Podstawowym narzędziem badawczym przyjętym przez Autora był kwestionariusz ankiety, zamieszczony w pracy jako załącznik 1. Został on opracowany na podstawie wyników badań pilotażowych wykonanych na grupie 50 respondentów. Następnie, dopracowany formularz badawczy został wypełniony przez 297 osób – co wydaje się być adekwatną próbką. Autor przeprowadzał też wywiad pogłębiony wśród 30 osób, które w sposób aktywny zarządzają pracą osób z niepełnosprawnościami w różnych przedsiębiorstwach. Zbiór pytań zadanych tym osobom został rozszerzony.

Na pozytywną uwagę zasługuje fakt opracowania przez Doktoranta modelu procesu tworzenia stanowisk pracy dla osób z niepełnosprawnościami z własnymi propozycjami udoskonaleń.

Poruszane w rozprawie, zagadnienie jest złożone, a jego analiza z wielu względów kłopotliwa a nawet trudna. Jednocześnie należy podkreślić, że podjęcie badań w tym temacie jest ważne nie tylko ze względu na znaczenie poznawcze, ale i użytkowo-społeczne. Stąd też wynika moja pozytywna ocena zarówno tematu, sformułowania celów, hipotez, przedmiotu i podmiotów badań podjętych przez Doktoranta.

4. Ogólne omówienie elementów pracy

Poszczególne rozdziały dysertacji omawiam w sposób syntetyczny, formułując oceny cząstkowe składające się na finalną ocenę merytoryczną pracy.

Wstęp, a w nim cel, hipotezy i zakres pracy. Ten rozdział prezentuje na 9 stronach streszczenie wyboru tematu i na tym tle cel, hipotezy i przedmiot, podmioty metodykę badań zaprezentowanych w pracy. Rozdział jest pod względem logicznym i merytorycznym poprawnie przygotowany. Brakuje w moim odczuciu szerszego odniesienia się do

dotychczasowych prac realizowanych w tym zakresie. W mojej ocenie należało przed tą proponowaną analizą dodać jeszcze akapit dotyczący motywacji zainteresowania się tematem. Element ten znajduje się w dalszej części i jest przepleciony z celem podjęcia tematu i głównym motywem podjęcia tematu co zaburza nieco logikę przekazu.

Rozdział 1 (s. 10–50) stanowi rzeczowe wprowadzenie w tematykę dysertacji. Autor poprawnie przeanalizował paradygmaty zarządzania pracą osób z niepełnosprawnościami.

Rozdział 2 (s. 51–71) prezentuje dobrze zrealizowaną analizę otoczenia technologicznego jako szansy na przełom w pracy z niepełnosprawnością. W rozdziale występują drobne usterki terminologiczne, ale ogólnie jest on poprawny.

Rozdział 3 (s. 72 - 90) to analiza przedsiębiorstw produkcyjnych i usługowych sektora MSP województwa śląskiego na tle Polski. Analizę tą uzupełnia ocena poziomu i jakości zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.

Rozdział 4 (s. 91 – 141) to rozdział dotyczący relacji zachodzących w przedsiębiorstwach zarządzających pracą osób z niepełnosprawnościami. To centralny rozdział pracy. Zawiera charakter i metodykę badań, cel, dobór oraz opis próby badawczej. Prezentuje wyniki analizy zarządzania pracą osób z niepełnosprawnościami w przedsiębiorstwach oraz możliwości przeniesienia relacji z przebadanych przedsiębiorstw na inne przedsiębiorstwa dotychczas nie zatrudniające osób z niepełnosprawnościami. Ten strategiczny rozdział został przygotowany starannie i w przemyślany sposób, co ukazuje dojrzałość Autora w kontekście prowadzonych badań.

Rozdział 5 (s. 142 – 156) prezentuje osiągnięcia Autora w zakresie modelowania konkurencyjności zarządzania pracą osób z niepełnosprawnościami.

Podsumowanie i wnioski (s. 157 – 160). Jest to rozdział poprawny merytorycznie. Odnosi się do celu, hipotez, zastosowań praktycznych i ewentualnych dalszych obszarów badań.

W wyniku przeprowadzonych przez Doktoranta badań, cele pracy zostały osiągnięte, a hipotezy udowodnione.

5. Ocena rozprawy doktorskiej

a. Wyszczególnienie głównych osiągnięć

Za oryginalne osiągnięcia Doktoranta uważam:

- przeanalizowanie i zestawienie stanu prawnego istniejącego nie tylko w Polsce, ale i w innych krajach europejskich, w świetle dostępnych statystyk – głównie rozdział 3.

- wskazaniu możliwych, potencjalnych „dobrych praktyk”, sposobów zachowań na rynku pracy, które pozwalałyby na wykorzystanie potencjału drzemiącego w reprezentowanej przez osoby z niepełnosprawnościami części rynku pracy – głównie rozdział 4 i 5.

b. Uwagi krytyczne w tym uwagi dotyczące redakcji rozprawy

Uważam, że rozprawa została napisana zwięźle (mimo 189 stron), klarownie i logicznie. Układ pracy jest prawidłowy, a kolejność rozdziałów nie budzi zastrzeżeń. Język użyty w pracy jest prawidłowy i tylko w niewielu miejscach wymaga korekty. Doktorant nie ustrzegł się jednak drobnych usterek o różnym charakterze, w tym redakcyjnych, stylistycznych. W tekście występują nieliczne: błędy literowe, błędy gramatyczne, skróty myślowe i niekiedy – mało precyzyjny opis. Wybrane uwagi krytyczne:

- Numeracja stron pracy zaczyna się dopiero od strony 10.
- Tytuł podrozdziału 2.1. jest za długi. Zawiera 29 wyrazów! Zwyczajowo przyjmuje się tytuły nie dłuższe niż 9 wyrazów. Dodatkowo umieszczanie nawiasów w tytułach nie jest najlepszym rozwiązaniem.
- Wstęp. Luka badawcza została sformułowana tylko na własnych przekonaniach Autora dysertacji a nie w wyniku pogłębionej kwerendy literatury przedmiotu.
- Wstęp. Następuje przemieszanie ciągu logicznego. W mojej ocenie najpierw należało podać motywy podjęcia tematu dysertacji, następnie dokonać wnikliwej analizy literatury przedmiotu, wyciągnąć wnioski, sformułować cel lub cele, określić zadania, hipotezę/y i następnie podać etapy badań. Teraz te elementy nie są poukładane pod względem logicznym, co utrudnia zrozumienie idei pracy.
- Wstęp. Czy cel podjęcia tematu pracy to cel pracy? We wstępie nie podano wprost co jest celem pracy.
- Str. 10. Autor napisał: W literaturze przedmiotu nie funkcjonuje.... Niestety nie podano odniesienia do literatury, na podstawie której to stwierdzono.
- Str. 14. Podrozdział 1.2. opisuje instrumenty zarządzania pracą osób z niepełnosprawnościami w Polsce, natomiast np. jego drugi akapit odnosi się do UE a tego dotyczy podrozdział 1.3 i być może tam powinny się te informacje znaleźć.
- Str 35. Tabela 1. Wyszczególnienie aktów prawnych wspierających rynek pracy osób z niepełnosprawnościami. Nie sprecyzowano tytułu, a dotyczy to Hiszpanii.
- Str. 36. 10% z 17,5 mln to 1750 tyś. a nie dwa miliony.

- Str. 50. Zaprezentowane wnioski nie odnoszą się ściśle do tego co zaprezentowano w tym rozdziale. Dobrze byłoby podać tabelaryczne porównanie procentowe, które pozwoliłoby takie wnioski sformułować. Teraz jest to opisanie tego „jak jest”.
- Str. od 51. Przyjmuje się, że rozdziały zaczyna się od prawej szpalty.
- Str. 51. Autor podał, definicję systemu wbudowanego. Niestety pominął całkowicie metodykę, która dawałaby chociaż cień naukowości tego postępowania. Brak przeglądu stosowanych i opisanych w literaturze definicji, brak analizy zawartych w nich elementów, brak krytycznego ustosunkowania się do tych elementów, brak alternatyw i badań prowadzących do przyjęcia nowej (zaktualizowanej) definicji. Wszystko to powoduje, że podobnie jak w przypadku przeglądu literaturowego Autor podał to co uważa nie zważając, jako naukowiec na aktualny stan wiedzy.
- Str. 63, 66 i wiele innych. Autor notorycznie nadużywa słów „powyższa” „poniższa”, czasami „niniejsza”. Często, tak jak na tej stronie powyżej nie ma tego elementu, do którego odnosi się Autor. Jest wcześniej, ale powyżej już nie. Analogiczna sytuacja dotyczy słów poniższa i niniejsza.
- Str. 65. Autor niekiedy podaje wnioski z wyników przedstawionych w tabeli 2. Dlaczego uważa, że rozwiązanie STM32 ma równie wiele zalet jak Raspberry PI, skoro tabela pokazuje, że STM32 ma aż o 50% więcej zalet niż Raspberry PI?
- Str. 66. Na podstawie jakich badań przyjęto wartość rang przedstawionych w tab. 3?
- Str. 67. Usterka stylu. „proste” zestawienie. Może klasyczne zestawienie? Jednocześnie rozróżnienie to nie to samo co identyfikacja.
- Str. 78. Błąd ortograficzny. „Mazowieckim” powinno być napisane małą literą.
- Str. 78. Proponowałbym, aby w przyszłości wzory wyodrębniać w osobnym wierszu i nadawać im numer.
- Str. 78. Cytuję „...wyżej przytoczonego raportu...”, i raportu brak.
- Str. 81. Tabela 13. Na podstawie czego Autor przyjął takie przedziały liczby osób?
- Str. 91 i inne. Autor używa słowa relacji nie precyzując relacji pomiędzy jakimi elementami. Pisząc o relacjach w przedsiębiorstwie można mieć na uwadze dowolne relacje np. pomiędzy pracownikami, pomiędzy przedsiębiorcą a dostawcą itp.
- Str. 94. Autor podał: Pilotaż został przeprowadzony z poszanowaniem zasady anonimowości. Zwracane kwestionariusze zostały jednak oznaczone, z którego źródła pochodzą, tj. z którego przedsiębiorstwa pracownicy je wypełnili. W praktyce umożliwiło to późniejsze zwrócenie pilotażowych formularzy pracownikom (po

udoskonaleniu narzędzia) celem uzupełnienia dodanych do niego pytań. Pracownicy sami po próbie charakteru pisma poznali, która ankieta została przez kogo wypełniona. Nie jestem pewien, czy jest to w pełni anonimowa ankieta.

- Str. 100. Tab. 22. W mojej ocenie lepiej byłoby podać wyniki w procentach.
- Str. 102. We wstępie podano wielkość próby 297. Dlaczego na rys. 15 i 16 wielkość ta wynosi 290 i 281? Wg mnie należało dodać wyjaśnienie.
- Str. 114 i dalsze. Powtarza się schemat prezentowania wyników, poprzez co stają się one mniej czytelne.
- Str. 124 i inne. Podrozdziałów nie powinno kończyć się rysunkiem (jak np. rys. 34), wypunktowaniem, ani tabelą, a podsumowaniem, które może też być logicznym wprowadzeniem do kolejnego podrozdziału/rozdziału.
- Str. 155. W mojej ocenie rys. 35 powinien być przedstawiony inaczej - w uzależnieniu od tego co chciał Autor na nim przedstawić. Teraz w zasadzie pokazuje staż respondentów. Niestety podpis mówi o najdłuższym stażu co jest mylące. Podobna sytuacja jest na rys. 42.
- Str. 148. Użycie określenia „gołym okiem” nie jest typowym określeniem spotykanym w pracach naukowych. Podobnych określeń jest w pracy więcej i należałoby ich w przyszłości unikać.
- Str. 150. Należy się zastanowić, że na rys. 43 i 44 słowo model nie jest nadużyciem. W mojej ocenie bardziej odpowiednim jest określenie schemat blokowy, bo właśnie to przedstawiają te rysunki.

Pozostałe spostrzeżenia przekazałem bezpośrednio Autorowi.

Reasumując, pragnę jednoznacznie stwierdzić, że mimo tych drobnych niedociągnięć nie mam żadnych wątpliwości co do tego, że Doktorant prawidłowo zrealizował zamierzony cel pracy i udowodnił postawione hipotezy. Nie mam również wątpliwości, że oceniana praca jest udanym eksperymentem badawczym, zrealizowanym na dobrym poziomie merytorycznym, a omawiany w niej problem ma duże znaczenie poznawcze jak i użytkowe. Tym samym chcę zaznaczyć, że wymienione wcześniej uwagi nie umniejszają mojej wysokiej oceny dysertacji.

6. Pytania do Doktoranta

Wnikliwa lektura pracy nasunęła mi następujące pytania:

1. Czy uzyskane wyniki badań można „rozciągnąć” z województwa śląskiego na całą Polskę?

2. Jaką rolę w zarządzaniu osobami z niepełnosprawnościami przewidywałby Pan dla informowania o patentach, wzorach użytkowych dotyczących rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami?
3. Czy jakaś organizacja wdrożyła opracowany przez Pana sposób zarządzania bezpieczeństwem pracy osób niepełnosprawnych lub jego element?

7. Wniosek końcowy

Uważam, że zarówno zakres pracy, jak również metoda opracowania i przedstawienia problemu są właściwie ujęte i odpowiednio dobrane. Przedstawienie w pracy doktorskiej, tak szerokiego zakresu materiału wymagało od Doktoranta dobrej znajomości problemów związanych z poprawą zarządzania pracą i bezpieczeństwem pracy osób niepełnosprawnych. Na tej podstawie uważam, że otrzymane wyniki pracy stanowią samodzielne rozwiązanie problemu naukowego a rozprawa świadczy o ogólnej wiedzy Doktoranta w zakresie dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości.

Reasumując, stwierdzam, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr. Tomasza Chajdugi: Zarządzanie pracą i bezpieczeństwem pracy osób niepełnosprawnych w świetle optymalizacji doposażenia technicznego stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego a poprzez to spełnia stawiane rozprawom doktorskim warunki (określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce Dz.U. 2022 r., poz. 574 z późn. zm.), zawiera bowiem oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego oraz dowodzi odpowiedniej wiedzy i umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta.

Wnioskuje do Rady Dyscypliny „Nauki o zarządzaniu i jakości” Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej o przyjęcie rozprawy doktorskiej mgr. Tomasza Chajdugi na temat „Zarządzanie pracą i bezpieczeństwem pracy osób niepełnosprawnych w świetle optymalizacji doposażenia technicznego” i dopuszczenie jej do publicznej obrony w dyscyplinie naukowej nauki o zarządzaniu i jakości.